

קדושים ב

בא בהמשך למש"נ בתחילת פסוק זה "לא תלך רכיל בעמך", והכתוב מסיים ש"לא תעמוד" בחברת הולכי רכיל כי זה יביא ל"דם רעך" – אלא לעמוד ול"התעכב" מלהשתדל בהצלת חבריו (עומד ורואה במיתתו): שלכן מדייק רש"י "לראות במיתתו", כי זהו עיקר החידוש כאן, ש"לא תעמוד" היינו שעומד ורואה מבלי לעשות מאומה.

אבל עדיין אינו מובן המשך לשון רש"י "ואתה יכול להצילו" – דמאי קמ"ל? הרי פשיטא דביכול להצילו קאי – וכי ס"ד דאם אינו יכול להצילו ורואה במיתתו עובר על לאו זה?

ואם כוונת רש"י להדגיש את פעולת ההצלה המתחייבת מלאו זה (שאסור לעמוד ולראות במיתתו אלא חייבים להצילו) – הול"ל "לראות במיתתו" אלא אתה חייב להצילו".

וגדלה התמי: מקורו של פרש"י הוא בתו"כ על אתר ובגמ' סנהדרין, ובשני-הם הלשון "חייב (אתה) להצילו", ואילו רש"י משנה וכותב "אתה יכול להצילו!"

א. על הפסוק: "לא תעמוד על דם רעך" מפרש רש"י: "לראות במיתתו ואתה יכול להצילו" (ואח"כ מביא רש"י דוגמאות לדבר, כדלקמן סעיף ב.).

לפום ריהטא משמע שכוונת רש"י כאן היא לפרש התיבות "לא תעמוד על דם רעך" – שהיינו "מיתתו", ולפי זה "לא תעמוד על דם רעך" פירושו, ש"אסור לעמוד ו"לראות במיתתו" כשיכולים להצילו.

אבל לפ"ז קשה – מאי קמ"ל? הרי זהו הפירוש הפשוט של תיבות אלו, כמו שמצינו בהרבה מקומות במקרא, ש"דם" האדם היינו נפשו וחיותו (כמש"נ) "כי נפש הבשר בדם היא", "כי הדם הוא ה"נפש" ומה מחדש רש"י בפירושו ש"דם רעך" היינו "לראות במיתתו"?

לכאורה י"ל, שעיקר חידושו של רש"י הוא בפירוש תיבת "לא תעמוד" (ולא בפירוש "דם רעך") – שאין פירושה עמידה (גשמית) במובנה הפשוט [וכי' דמשמע מפירוש הראב"ע "שלא יתחבר עם אנשי דמים", והיינו ש"לא תעמוד גו"]

(1) י"ט, טז.

(2) אחרי יו, יא (ובפרש"י שם. וראה גם רש"י שם, ד. שם, יד). פ' ראה יב, כג. וראה הנסמן בהערה הבאה.

(3) ודווקא לומר שכוונת רש"י לשלול דם חבורה (שאין עוברים על לאו זה אם לא הציל חבריו מחבורה) – כי פירוש הפשוט ב"דם רעך" היינו נפשו, ע"ד "דמי אחיך" (בראשית ד, י. – ורש"י שם מתרגם רק "דמי", ל' רב"ט). וראה נח, ו, ט "שופך דם האדם... דמו ישפך" (ובפרש"י). וישב לו, כב. כו (ובפרש"י). משפטים כב, א (ובפרש"י). ובהרבה מקומות.

(4) ראה גם חזקוני, טור הארוך (ועוד) כאן. וראה רמב"ם הל' דעות רפ"ז.

(5) כתיב"ע כאן "לא תמנע". וראה רש"י סנהדרין עג, א ד"ה לא תעמוד, לא תעמוד עצמך על דמו אלא הצילהו, שם ד"ה קמ"ל, לא תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל צדדיו שלא יאבד דם רעך.

(6) או "אלא הצילהו" (ראה הערה הקודמת).

(7) עג, א.

(8) ולהעיר, שגם ברמב"ם (הל' רוצח כו, פ"א הי"ד-טו) מדייק "ויכול להצילו". וכ"ה בשו"ע (ח"מ ר"ס תכז) ושו"ע אלה"ו (הל' נזקי גו"נ ס"ז). אבל

שנוסף לטביעתו בנהר, באים עליו חי' בנהר וחי' או לסטים באים עליו".

ב. אח"כ ממשיך רש"י, כגון טובע בנהר וחי' או לסטים באים עליו".

[ואין לומר שכוונת ה"וא"י ב"והי"י" היא כמו "או חי" (כמו שמצינו בכמה מקומות שוא"י משמש במובן "אוי") – כי רש"י עצמו ממשיך "והי" או לסטים", ומוכח ש"ש לפנ"ו "והי" פירושו כ" פשוטו ממש – וא"ו המוסיף. ובפרט שבגמ' ותו"כ נאמר "או", ורש"י משנה ל"והי"י", א"כ ודאי יותר שכוונת רש"י פשוטו כמשמעו].

ותמוה בכלל: למה נקט רש"י דוגמא מסובכת כזו – צירוף של שלשה מקרי סכנה יחד – וכאילו שרק במצב כגון זה ציוותה תורה, לא תעמוד על דם רעך?

גם יש לדייק: (א) רש"י בפירושו

ויש להבין: מצב של סכנת נפשות פשוט הוא ולמה צריך להביא דוגמאות לכך? וגם את"ל שצריכים להביא דוגמאות – מדוע נקט דוגמאות אלו דוקא? ואף שדוגמאות אלו הובאו בגמ' ו"תו"כ – הרי נוסף על העיקר שענינו של פרש"י עה"ת הוא (כלשון רש"י עצמו) לפרש פשוטו של מקרא (ולא להעתיק לשונות חז"ל), הרי – בנדר"ד משנה רש"י מלשון חז"ל:

בגמ' ותו"כ יש ג' דוגמאות – "טובע בנהר או חי' . . . או לסטין כו", ואילו רש"י משנה וכותב, "טובע בנהר וחי' או לסטים כו", והיינו שלפרש"י אין כאן ג' דוגמאות¹², אלא צירוף שני מצבי סכנה,

לסטים", ובעוד כת"י (וכ"ה בכת"י תימן) ג. י. תשמ"א. וראה תוס' סנהדרין שם ד"ה להצילו) – "והי' ולסטים כו" (ועכ"ל שכוונת הוא"י כמו "או", כדלקמן בפנים).

אבל בדפוס ראשון ושני, ודפוסי רש"י הנפוצים הוא כפנים.

(13) כפרש"י לעיל (בא יב, ה. משפטים כא, טו). וראה פרשתנו כ. ט. ועוד.

וראה – ע"ד ההלכה – רש"י ב"ק ט, א ד"ה ורביע. יד מלאכי כללי שאר הפוסקים ס"א. אנציקלופדיא תלמודית ערך או לחלק ס"ב (וש"ג).

(14) ואין לומר שהוכרח לכתוב כן מפני תיבות "באים עליו" שלאח"ז, שיהי ברור שקאי רק על "חי" (ולא על "טובע בנהר") – כי הול"ל, "או באים עליו חי' או לסטים", ולא "והי' כו" שמשמעו וא"י המוסיף.

(15) נוסף שצ"ג אם רש"י בפירושו עה"ת, ישתמש בוא"י במובן "או" (אף אם דרך הקרא לכתוב כן), וכמשנ"ת כמ"פ שרש"י כתב פירושו בלשון צהה וברורה.

בטור השמיטו (אלא שאח"כ מעתיק ל' הרמב"ם). ואכ"מ.

(9) ולהעיר, שלכאורה ע"פ פשוטו הי' צריך להביא דוגמא המיישבת את המשך הכתובים כאן – "אם אמר לך אדם אחר שיהרגנו אל תעמוד עד שתודיע לו" (בהמשך לתחילת הכתוב, "לא תלך רכיל בעמך" – שאע"פ שהזהרתיך על לשון הרע, לא תעמוד על דם רעך) – ריב"א (וחזקוני) עה"ת. וראה גם בעה"ט, כלי יקר (יט, טו) ואוה"ח כאן (ולהעיר מתיב"ע ות"י כאן). והובא להלכה ברמב"ם, טושו"ע ושו"ע אדה"ז (ס"ח) שם.

(10) בראשית ג, ח. שם, כד. ובהרבה מקומות. (11) וכ"ה ברמב"ם ושו"ע שם. – ולהעיר שבטור (גם בהעתיק ל' הרמב"ם) ושו"ע אדה"ז שם השמיטו הדוגמא מ"ח, רעה באה עליו". (12) כאחדים מכת"י רש"י שתח"י, "או חי' או

(*) בפשטות י"ל, כי שם איירי בהחייב ("חייב להצילו"), משא"כ ברמב"ם והמחבר איירי בהלאו (דאם יכול להצילו ולא הצילו עובר בלאו). אבל בשו"ע אדה"ז שם, ויכול להצילו . . . חייב לטרוח כו". ואכ"מ.

(*) ובא' מכת"י רש"י שתח"י. "או חי' דורסתו" (ע"ד הלשון בסנהדרין שם, "או חי' גוררתו").

באופן החיוב של הצלת חבריו שא"פ ללמוד ממקום אחר.

וחדושו זה מודגש בלשון הכתוב, לא תעמוד על דם רעך, דמזה מוכח שהמדובר הוא במצב הנותן מקום לאמר – מותר לאדם לעמוד ולהתעכב מלהציל, וע"ז בא ציווי הכתוב, לא תעמוד גוי'.

הא כיצד – כשחבירו נמצא בסכנה כזו שהצלתו כרוכה בסכנה לחייו של המציל. ובמילא מובן, שבאופן זה יתכן לומר שהאדם יכול (ואולי עוד יותר – חייב) להשאיר לעמוד במקומו, כדי שלא לסכן את עצמו. ולזה בא ציווי מיוחד, לא תעמוד על דם רעך, דכיון שהמדובר בדם רעך, סכנת מיתה (ולא רק חבורה, ועאכ"כ לא רק ממון), אסור לעמוד, ולראות במיתתו אלא חייב להצילו¹⁹.

אבל לאידך גיסא מובן, שאם פעולת

והשבותו לו נלמד גם החיוב להציל נפשו של חבריו, והכתוב דלא תעמוד גוי' בא ללמד דחייב גם לשכור אחרים להצלת חבריו.

משא"כ בדוגמא הנ"ל הערה 9 – דפשיטא שאיסור רכילות נדחה מפני פקד'.

ברשב"ם כאן, לא תעמוד מנגד אלא ניתן להצילו בנפשו של רודף (וכ"ה בתוי"כ כאן). וראה סנה' שם. וראה שפי" (הנדפס עם הראים כו') כאן לפרש"י ד"ה אני ה'. אבל אין לפרש זה בפשוטו של מקרא, כי חידושו זה (המחייב פעולת הריגה) לא הי' צריך להאמר בלשון שלילה, לא תעמוד גוי' (וראה רש"י תצא כב, כו) – משא"כ לפי המבואר בפנים שהחידוש שאין לעמוד כו' מפני (חשש) סכנה לעצמו.

(20) וידועה השקו"ט ע"ד ההלכה אם יש חיוב ליכנס בספק סכנה כדי להציל חבריו ממותה ודאית – ראה גוי' הרמב"ם וטושו"ע שם. שו"ע אדה"ז חו"מ שם (ובהל' שבת (פסכ"ט סי"ח) סתם שאין ליכנס בספק סכנה). – הדיעות בפרטיות ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הצלת נפשות סיב' וש"י. ועוד.

משמיט תיבת "רעה" (שבתו"כ) וכותב "חיי" סתם [ואף שגם בגמ' ליתא, הרי שם עכ"פ נאמר "חיי" גוררתו, שמודגש שהמדובר בחיי רעה] (ב) רש"י נקט כגירסת הגמ', שהדוגמא ד"חיי" באה לפני "לסטים", ולא כבתו"כ, שהדוגמא ד"לסטים" באה לפני "חיי".

ג. ויש לומר הביאור בכ"ז:

כוונת רש"י אינה לבאר פירוש התיבות, לא תעמוד על דם רעך – כי מובן ופשוט גם בלי פרש"י שכוונת הכתוב היא להצלת "רעך" ממיתה – אלא שבא ליישב קושי בלשון הכתובים:

כיון שכוונת הכתוב היא לחייב את האדם לעשות כל מה שביכולתו להצלת חבריו – מדוע נאמר זה בלשון של שלילה, איסור דלא תעמוד על דם רעך, ולא בל' של ציווי מפורש על העיקר (קום ועשה) – החיוב להציל את חבריו ממות (ע"ד שמצינו במצוות שנאמרו בנוגע להצלת ממונו של חבריו, "עוזב תעזוב עמו"¹⁶, "השב תשיבנו לר"י" (וכי')?

[וגם אם רצה הכתוב להחמיר ולאסור בלאו – הרי לכל לראש הו"ל לכתוב העיקר, החיוב (מצות עשה) להציל את חבריו (ע"ד מצוות הנ"ל להציל ממון חבריו), ואח"כ להוסיף גם לאון].

ומזה מובן, שאין כוונת הכתוב לחדש את עצם החיוב להציל את חבריו מסכנת מות [ובפרט שחייב זה נלמד מק"ו מזה שחייבים לעזור לחבירו בכל דבר, אפי' לו הצלת ממונו כנ"ל, ועאכ"כ בהצלת נפשו] – אלא שיש בפסוק זה חידוש

(16) משפטים כג, ה.

(17) משפטים שם, ד (ועד"ז תצא כב, א). וראה הערה הבאה.

(18) וראה סנהדרין שם, שמהכתוב (תצא שם, ב)

ד. ביאור הדבר:

כבר קבע רש"י כלל גדול בפירושו (כמ"פ²³) „דבר הכתוב בהווה", ומובן שבהתאם לזה גם רש"י בפירושו מביא דוגמאות מן ההווה ורגיל. וכן הוא הדבר בעניננו, שהדוגמא שהביא רש"י היא מצב „הווה" ורגיל (ובפרט בימי רש"י) שחשש הסכנה להמציל הוא באופן שאינו מטיל ספק בפעולת ההצלה.

כלומר:

ע"ד הרגיל – סכנת לסטים או ח"י רעה שייכת באדם הנמצא בדרך²⁴ יחיד, בלי שיירה כו'. וא"כ, אדם הפוגע (בהלכו בדרך) בחבירו כשח"י רעה או לסטים באים על חבירו, הרי ע"ד הרגיל אינו במצב של „אתה יכול להציל" (בודאי), ואדרבא הרי הוא נמצא באותה סכנה ממש כמו חבירו, ואין כאן יכולת והצלה ודאית²⁵.

ולכן מביא רש"י דוגמא ד„טובע בנהר", שזהו מצב הווה ורגיל בכלל²⁶, וכן בהפרט של „אתה יכול להציל" – שכשאדם טובע בנהר ה"ז מפני שבאה

ההצלה יכולה לגרום לסכנה להמציל באופן שהיא מטלת בספק אפשריות ההצלה – או מסתבר לומר (כלימוד ע"ד הפשט) שאין לחייבו להשתדל בהצלת חבירו²⁷.

וזהו דיוק לשון רש"י „ואתה יכול להציל" – דאע"פ שהזהירה תורה „לא תעמוד על דם רעך", הנה במה דברים אמורים שהאדם חייב להעמיד את עצמו בחשש סכנה (ו, לא תעמוד גו") – כשברור הדבר שביכולת האדם להציל את חבירו, „אתה יכול להציל"²⁸, וחשש הסכנה לא יפגע בוודאות ההצלה: אבל באם ספק בדבר, אין לאדם לסכן את עצמו בשביל פק הצלת חבירו.

ועפ"ז מובן שצריך רש"י להביא דוגמא מיוחדת למצב סכנה שעליו ציוותה תורה „לא תעמוד על דם רעך" – לתאר מציאות מוחשית כזו, שיש בה שני הקצוות: חשש סכנה להמציל (שלכן צריך הכתוב לחדש „לא תעמוד על דם רעך"), ולאידך, אין הסכנה בסתירה להצלה, וההצלה היא ודאית „אתה יכול להציל".

ודוגמא כזו ה"ה בצירוף שני-שלשה עיני סכנה הניל כדלקמן.

(23) פרש"י משפטים כא, כח. כב, יז. שם, ל.

ועוד.

(24) ראה וישב לו, לג. רש"י – לך טז, יב. וירא

כא, כ. ויצא כח, יא. ועוד.

(25) נוסף לזה שאינו חייב להכניס א"ע בסכנה

גדולה כזו בשביל להציל חבירו – ראה לעיל הערה

21.

(26) היינו, שגם הסכנה ד„טובע בנהר" (שישוי

בנ"א הם בסמיכות לנהר) היא יותר „הווה" מ"ח"י או

לסטים באים עליו" (שע"ד הרגיל אינו אלא בהולך

בדרך יחיד, כנ"ל).

וי"ל שזהו טעם השינוי ברמב"ם ושוע"י (ושוע"י

אדה"ז) „טובע בים" במקום „טובע בנהר" – לפי

שנחרבו אז המפליגים בים [אלא שבטור (וגם

בהעקת ל' הרמב"ם) כ' „בנהר"]. – ומ"ש רש"י

„בנהר" מובן ע"פ המבואר לקמן בפנים.

(21) והיינו, שנוסף לזה, שאם ההצלה גורמת

סכנה גדולה (הקרובה לוודאי) להמציל, מובן

שא"פ לחייבו להשתדל בהצלת חבירו – הרי גם

אם אין כאן אלא חשש סכנה, אבל הוא מטיל בספק

אפשריות והצלחת ההצלה, מסתבר, שאין האדם

חייב להכניס א"ע בחשש סכנה, בשביל פק הצלת

חבירו.

(22) להעיר גם מ"שורת הרדב"ז (שם) ובי"ח לטור

שם בפי' ל' הרמב"ם „ויכול להציל". ע"ש. וראה

לקמן הערה 29. ואכ"מ.

(*) וראה (ע"ד ההלכה) שו"ת הרדב"ז לשונות

הרמב"ם ס' אי"תקפב (ריח): ומ"מ אם הספק נוטה

אל הודאי כו'. וראה ס' חסידים סי' תרדע.

נהר (הקרוב לישוב), הנה עוד ועיקר:
אם ח"י רעה באה עליו, הרי גם המציל
הוא במצב של סכנה ודאית (ע"ד הרגיל
וב"הוה") המטלת בספק אפשריות ה-
הצלה, ושוב אינו חייב להכניס את עצמו
בסכנה כזו בשביל ספק הצלת חבירו.

ולכן מדייק רש"י שהמדובר ב"ח"י"
סתם, שבכלל אינה מהווה סכנה לאדם,
כי פוחדת ממנו²⁶, אלא שבדוגמא זו,
בראותה אדם טובע בנהר (שע"פ טבע)
מפרפר בידיו ורגליו ונחלש וכו' אינה
יראה מלהתנפל עליו כו'. משא"כ לגבי
המציל, שאינו במצב של חלישות וכו',
ה"ז רק חשש בעלמא, ולכן חייב האדם
להציל את חבירו, "לא תעמוד על דם
רעך".

ובזה יובן גם הטעם שמקדים רש"י
ב"ח"י" ל"לסטים" – כי (נוסף לזה שעל יד
נהר מצויות חיות יותר מלסטים, וה"ז
יותר "הוה", הנה) בזה מרמז רש"י, שה-
"לסטים" כאן הם מסוג דומה ל"ח"י"
שלפנ"ז, שאינה ח"י רעה אלא ח"י סתם
(כנ"ל) – וכמו"כ אין המדובר כאן ב-
לסטים המוכנים להתנפל על כל אדם
כו' (שאו גם המציל באותה סכנה ודאית),
אלא לסטים כאלו שבדרך כלל פוחדים
מבני אדם, אלא שבראותם, "טובע בנהר"
(שחלש ביותר) יתנפלו עליו כו'.

ה. ויש להוסיף עוד טעם – ע"ד ה-
הלכה – שלא הסתפק רש"י בהדוגמאות
ד"לסטים באים עליו או ח"י רעה באה
עליו" כשלעצמן, כ"א בצירוף להדוגמא
ד"טובע בנהר" (כנ"ל) – שאין זה רק
משום שטביעה בנהר היא דוגמא רגילה
ב"הוה", אלא משום שלשיטת רש"י (ב-
פירושו עה"ת), גם במצב שפעולת ה-

"רוח סערה ותרומם גליו"²⁶ והאדם עיף
ויגע וכיו"ב, וחבירו (הנמצא ביבשה)
יכול בודאי להציל את הטובע – "אתה
יכול להצילו".

וכדי לבאר שהמדובר במצב שיש
חשש סכנה להמציל (אף שעדיין ברור
ש"אתה יכול להצילו"), מוסיף רש"י –
"וח"י או לסטים באים עליו", כלומר,
שחידוש התורה ב"לא תעמוד על דם
רעך" ("לראות במיתתו ואתה יכול
להצילו") מודגש במקרה שאדם טובע
בנהר, ונוסף על כך, ח"י או לסטים באים
עליו²⁷, ובדרך ממילא יש חשש סכנה
(גם) להמציל, כי כך הוא טבע הדברים,
שח"י הבאה להתנפל על הטובע בנהר
ובא א' להצילו, תבוא ותפול גם על
המציל²⁸. אבל מ"מ עדיין ה"ז בגדר
"אתה יכול להצילו" (בודאי), כי אין
חשש סכנה כזה גורע ביכולת ההצלה
עצמה, אלא שיש חשש שאחרי ההצלה²⁹
תתגסס הח"י במציל כנ"ל.

ועפ"ז מדויק לשונו של רש"י, "ח"י"
סתם ולא "ח"י רעה" – כי [נוסף לכך
שאינו הוה ומצוי שח"י רעה תבוא אצל

²⁶ תהלים קו, כה.

²⁷ משא"כ כחשש הסכנה הוא מצד הנהר
עצמו, שהמציל חושש שגם הוא יטבע בנהר – הרי
שוב אינו מצב של "אתה יכול להצילו" (בודאי).
וראה הערה 29.

²⁸ להעיר מהנתפס כשבא במחירת (משפטים
כב, א ובפרש"י).

²⁹ או באריא קצת: "אתה יכול להצילו"
פירוש, שפעולת ההצלה עצמה היא ודאית (שודאי
ביכולת של פעולה זו להציל), ואז חייבים להשתדל
בזה אף שיש חשש סכנה ממק"א (משא"כ אם
הסכנה היא מצד פעולת ההצלה עצמה – כמו הצלת
חבירו מח"י רעה או לסטים, או טובע בנהר כשיש
חשש שהמציל יטבע כמוהו – אינו בגדר "אתה יכול
להצילו").

מובן, דכשאדם רואה או שומע איזה דבר, עכצ"ל ששמיעה או ראי' זו אינה „לבטלה“, ועוד זאת, שהיא לכבודו ית'. וזהו תוכן דברי הבעש"ט, שהאדם צריך לנצל שמיעה או ראי' זו לעבודתו ית', תכלית בריאתו, „נבראתי לשמש את קוני“.

ויש לומר שזהו הרמז בלשון רש"י „לראות במיתתו ואתה יכול להצילו“ – דהא בהא תליא, דזה גופא שאתה רואה את חבירך בסכנת מיתה („לראות ב-מיתתו“), הרי זו הוכחה ש„אתה יכול להצילו“, שניתן לך הכח להצילו, ד-אל"כ, מדוע הראו לך זאת? והרי לא ברא הקב"ה דבר אחד – כולל גם ראי' זו – לבטלה!

ומזה גם הוראה ברורה לדורנו זה במיוחד, שהרבה מאחננ"י נמצאים ב-עוה"ר במצב של סכנת טביעה רוחנית בפועל ממש (והרי זה נכלל ב„דם רעך“³⁵) – שהזהירה תורה „לא תעמוד על דם רעך“, ומוטל על כאו"א החיוב לעשות ככל מה שביכולתו להצילם ולהחיות את נפשם.

ואם יבא היצר בטענה – מי אני ומה אני שאוכל להחיות את נפשו של השני? הגה ע"ז אומר רש"י „לראות במיתתו ואתה יכול להצילו“, וכנ"ל בפירוש ה-דברים, דזה גופא שאתה רואה במיתתו – שהגיעה להכרתך וידיעתך אשר פלו-

הצלה מחי' רעה או לסטים כרוכה רק בחשש סכנה עבור המציל (ולא סכנה ודאית), ועוד זאת, ש„אתה יכול (בודאי) להצילו“, מ"מ במקרים אלו, אין חיוב (לפרש"י עה"ת) להעמיד את עצמו בחשש סכנה בשביל הצלת חבירו.

והטעם – ע"פ משנת"ל, שמציאות של „לסטים באים עליו או חי' רעה באה עליו“ ע"ד הרגיל (ב„הוה"ה), היא כאדם ההולך בדרך יחידי; ונמצא, שאדם זה העמיד את עצמו במקום סכנה, כי לא הי' לו לילך יחידי אלא להצטרף ל-שיירה כו'.

ובמילא יש מקום לומר, שאין חייבים להשתדל בהצלתו בכל האופנים. דאף שפשיטא שאם ביכולתו של מישוה להצילו בודאי („אתה יכול להצילו“) מבלי להעמיד עצמו בסכנה, הוא חייב בזה – מ"מ, אם פעולת ההצלה כרוכה בחשש סכנה להמציל, מסתבר לומר, שאינו חייב להעמיד את עצמו בחשש סכנה עבור חבירו שהעמיד את עצמו במקום סכנה³⁶.

ו. מ„ינה של תורה“ שבפירוש רש"י:

ידוע פתגם הבעש"ט³⁷, שכל מה שיהודי רואה או שומע צריך ללמוד מזה הוראה בעבודתו לקונו. ולכאורה ה-דברים מוכרחים ממאמר חז"ל³⁸, „כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה“, ו„כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו“³⁹. שמה

(35) כן נקט להלכה בשו"ת מהרש"ם חיו"ד

סר"ד (הובא בנסת הגדולה לטור חו"מ ר"ס תכו) – לענין הצלת נפשו מיני שחת שלא ישתמד או שאם גשתמד להושיבו לדת משה. ובשלי"ה חלק תושב"כ פרשתנו (שמה, ב) „כ"ש בהצלת הנפש שאם יראנו עושה עבירה שמאבד עולמו יצילהו“ (וראה גם מנ"ח מצוה רלט. וראה שקיטס בניאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרסיג ח"א עשה כח (קעב, א ואילך)).

(31) להעיר מהשקראט אם חייבים להציל המאבד

עצמו לדעת (ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך הצלת נפשות ס"ג, וש"נ).

(32) ראה הוספות לכתר שם טוב (הוצאת קה"ת)

סקכ"ז ואילך. ש"נ.

(33) שבת עז, ב.

(34) אבות ספ"ז.

ני הוא במצב כזה, ה"ז הוכחה גמורה, ש"אתה יכול להצילו" – אשר לך ניתנו הכחות לתקן את זה, ובך תלוי הדבר להשיב ולהחיות את נפשו, ע"י התומ"צ, שתעסוק בהפצת התורה והיהדות!

וע"י פעולת כאו"א מאתנו לקרב את לבן של ישראל לאבינו שבשמים, מקרב בים וממהרים ביאת משיח צדקנו,

ש"יכוף כל ישראל לילך בה (בדרך התורה) ולחזק בדקה"כ³⁶, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ קדושים תשמ"ו)

(36) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד.

אמור

ההלכות באופן אחר – בראש ס' זמנים הל' שבת ועירובין (כבמשה), ולאח"ז הל' שביתת עשור (ויהי"פ) שביתת יו"ט, חמץ ומצה, שופר סוכה ולולב וכו'.

וכתב המגיד משנה¹⁴ בביאור סדר זה, שהתחיל מהלכות שבת כי „מצות השבת אמורה בלוחות בפרסום רב, ולהיותה חמורה מן השאר . . ולהיות השבת תדיר . . ולהיות סיבת מצותו חידוש העולם והיא פינה כוללת באמונת תורת משה רבינו ע"ה: „ואח"כ סידר „הלכות עירור ב"ן, והיא נמשכת אחר הלכות שבת ו- ענינה מענין שבת . . הלכות שביתת עשור וראוי ה' להקדימן לשאר להיותו חמור מן השאר . . ולהיותו יום כפרה . . ולהיות איסור המלאכה בו בשוה עם איסור השבת . . ראוי לסמוך הלכותיו להלכות שבת . . הלכות שביתת יו"ט, והוא כולל לשלשת הרגלים ולר"ה לפי שהשבייתה בהם שוה וראוי הוא להיות הדבר הכולל לכולם קודם הדבר הפרטי . . הלכות חמץ ומצה, עתה בא רבינו לבאר בפרט המחוייב בכל יו"ט מלבד השבייתה, והתחיל בביאור עניני חג ה- פסח לפי שנוכר בתורה תחלה, ולהיות חדש ניסן אשר בו הפסח ראשון לחדשי השנה, ולהיות בענין החמץ עונש כרת והחמור קודם . . הלכות שופר וסוכה ולולב, וענינן בחודש השביעי . . והן מצוות עשה וכו" [ואח"כ ממשיך לבאר טעם סדרן של שאר ההלכות דספר זמנים: שקלים, קידוש החודש, תענית, (מצוות דאורייתא, ואח"כ מצוות דרבנן –) מגילה וחנוכה].

א. סדרם של המועדות בפרשת ה- מועדות (שבפרשתנו) הוא על סדר ה- חדשים שתחילתם בחודש ניסן („ראשון הוא לכם גו"י): לאחר הקדמת מצות שבת¹⁵ מבאר את מצוות חג הפסח¹⁶ (ט"ו שבניסן), מצות הקרבת העומר¹⁷ (ט"ז בו), ספירת העומר¹⁸, הקרבת שתי הלחם שב- חג השבועות ומקרא קודש שבו, ר"ה¹⁹ יוהכ"פ²⁰ וסוכות²¹.

ולפי סדר זה סידר רבינו הקדוש כמה מסכתות שבסדר מועד, כמ"ש ה- רמב"ם²² ש„הלך רבינו הקדוש אחר פר- שת המועדות דאמור"ו – שלכן התחיל במס' שבת, ואחרי מס' עירובין („שהוא מענין שבת"²³) סידר מס' פסחים ש„היא . . מצוה שני' לשבת בפרשת מועדות וכו"י²⁴.

אמנם הרמב"ם בספר היד, בספר זמ- נים הכולל את „כל המצות שהן בזמנים ידועים כגון שבת ומועדות"²⁵, סידר את

(1) בא יב, ב.

(2) כג, ג.

(3) כג, ה ואילך.

(4) כג, י"ד ואילך.

(5) כג, טו-טז.

(6) כג, טז ואילך.

(7) כג, כד-כה.

(8) כג, כז ואילך.

(9) כג, לד ואילך.

(10) בהקדמתו לפיהמ"ש.

(11) ל' התויר"ט בפתיחתו למס' שקלים בביאור

דברי הרמב"ם שבהערה הקודמת.

(12) לשון הרמב"ם בפיהמ"ש שם. וע"ש מה

שמבאר בשאר המסכתות. ואכ"מ.

(13) ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד בביאור

חלוקת י"ד ספרי היד.

(14) בהקדמתו לספר זמנים שברמב"ם.